

Ryszard Brykowski

Ostatnie Walne Zgromadzenie Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości

Ochrona Zabytków 42/3-4 (166-167), 260-264

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RYSZARD BRYKOWSKI

OSTATNIE WALNE ZGROMADZENIE TOWARZYSTWA OPIEKI NAD ZABYTKAMI PRZESZŁOŚCI

Pięćdziesiąt lat temu, dnia 4 maja 1939 r., odbyło się w Warszawie ostatnie w wolnej i niepodległej Polsce doroczne Walne Zgromadzenie Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości. Zachowany, a dotąd nie opublikowany, protokół z tegoż zebrania ujawnia nurtujące Towarzystwo zagadnienia¹, blaski i cienie jego ówczesnej działalności. W tym czasie blasków raczej nie było. Towarzystwo przeżywało wciąż jeszcze trudny okres, ale równocześnie poczęło już wychodzić z głębokiego kryzysu. Dawno minęło zadowolenie i euforia spowodowane zorganizowaną w 1935 r. wspólnie z Instytutem Propagandy Sztuki wielką problemową wystawą pt. *Polska sztuka gotycka*, pierwszą tego rodzaju w dziejach polskiego wystawiennictwa, a niestety zarazem ostatnią, w której udział brało Towarzystwo. Minął też już entuzjazm i energiczna, pełna twórczego zapału krzątanina wokół odnawiania i pokrywania polichromią elewacji kamienic na Rynku Starego Miasta w Warszawie. Podjęta decyzja została zrealizowana, ale Towarzystwo przeliczyło się ze swoimi możliwościami finansowymi i zawiodły chyba też nadzieje na pomoc członków wspierających. Towarzystwo popadło w duże tarapaty finansowe. Dopiero sprzedaż miastu kamienicy Baryczków — siedziby Towarzystwa — pozwoliła wyjść Towarzystwu ze wspomnianych kłopotów, które absorbowaly całą prawie uwagę kolejnych Zarządów, co znalazuje odbicie w sprawozdaniach z dorocznych Walnych Zgromadzeń Towarzystwa w latach 1938 i 1939 oraz w „Sprawozdaniu” z działalności Zarządu za rok 1938. Rok ten nazwany został w sprawozdaniu Prezesa Towarzystwa „rokiem przejściowym”. Teraz, po przewyciężeniu „wstrząsów i zmęczenia” w spokojnej już atmosferze mógł Zarząd podjąć próbę ustalenia na przyszłość nowej programowej działalności.

Zapewne biorąc pod uwagę doświadczenia minionego okresu, a także „przeciążenie wielu pracowników społecznych pracą bezpośrednio związaną z przeżyciami politycznymi”, które „nie małą stanowiły przeszkodę w rozszerzaniu działalności Towarzystwa”, Zarząd ostrożnie formułował skromne raczej zadania. Przede wszystkim postanowiono kontynuować i zarazem rozszerzać działalność w zakresie ochrony zabytków, polegającą na delegowaniu kosztem Towarzystwa ekspertów do miejscowości, w których prowadzone są lub podejmowane będą prace konserwatorskie przy zabytkach. Drugim podstawowym zadaniem miało być położenie nacisku na

sprawy wewnątrzorganizacyjne Towarzystwa, tzn. na „*tworzenie oddziałów i kół Towarzystwa na prowincji*”. Równocześnie nie zaprzestano prowadzenia kosztem Towarzystwa prac konserwatorskich we własnym zakresie przy ruinach zamków w Czersku i w wieży ariańskiej w Wojciechowie, które były nadal własnością Towarzystwa oraz kontynuowano sprawy wydawnicze. Zajmowało się również Towarzystwo głośną wówczas sprawą sprowadzenia „*do ziemi rodzinnej*”, czyli do miejsca urodzenia w Wołczynie, prochów Stanisława Augusta Poniatowskiego, opowiadając się za godnym zamknięciem „*historji panowania królewskiego, a w obecnej fazie rozwiązanego niezgodnie z pojęciami przeważnie panującymi w grupach społecznych i nurtującymi to samo społeczeństwo*”.

Spisano wreszcie skrzętnie sprawy, których nie udało się dotąd załatwić i które automatycznie przechodziły na rok bieżący.

Lektura sprawozdania uświadamia dwie kolejne sprawy. Z biegiem lat TOnZP z organizacji ogólnopolskiej stało się stopniowo lokalnym, prawie wyłącznie warszawskim, zgromadzeniem profesjonalistów i luminarzy. Równocześnie okazuje się, że niewielka frekwencja człon-

¹ W Archiwum Akt Nowych w Warszawie, w tzw. Zbiorze Zespołów Szczątkowych (sygn. 7) znajdują się następujące materiały dotyczące TOnZP:

1. Protokół dorocznego Walnego Zgromadzenia Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości, które odbyło się w dniu 12 kwietnia 1933 r. o godz. 18, 6 str. masz.; 2. Protokół dorocznego Walnego Zgromadzenia Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości z dnia 4-go maja 1939 r. oraz załączniki: Sprawozdanie z działalności zarządu Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości za 1938 rok. Protokół Komisji Rewizyjnej, Preliminarz budżetowy Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości w Warszawie na rok 1939; 3. Wykaz członków Zarządu Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości w Warszawie, wybranych na rok 1938 na zwyczajnym dorocznym Walnym Zgromadzeniu odbytym dnia 12-go kwietnia 1938 w siedzibie Towarzystwa, Warszawa, Rynek Starego Miasta Nr 32; 4. Lista Kandydatów wystawionych przez Zarząd Towarzystwa dla wyborów uzupełniających do Zarządu na 1939 rok; 5. Zawiadomienie o dorocznym Walnym Zgromadzeniu w dniu 4-go maja 1939 r. o godz. 18 w lokalu Instytutu Propagandy Sztuki, Warszawa, ul. Królewska Nr 13, wraz z porządkiem obrad, z dnia 18 kwietnia 1935 r.

Za zwrócenie uwagi na powyższe materiały serdecznie dziękuję mgr Grażynie Ruszczyk, a Dyrekcji Archiwum Akt Nowych i Pracowników Informatorium Naukowego (zwłaszcza p. Szydłowskiej) za ich udostępnienie.

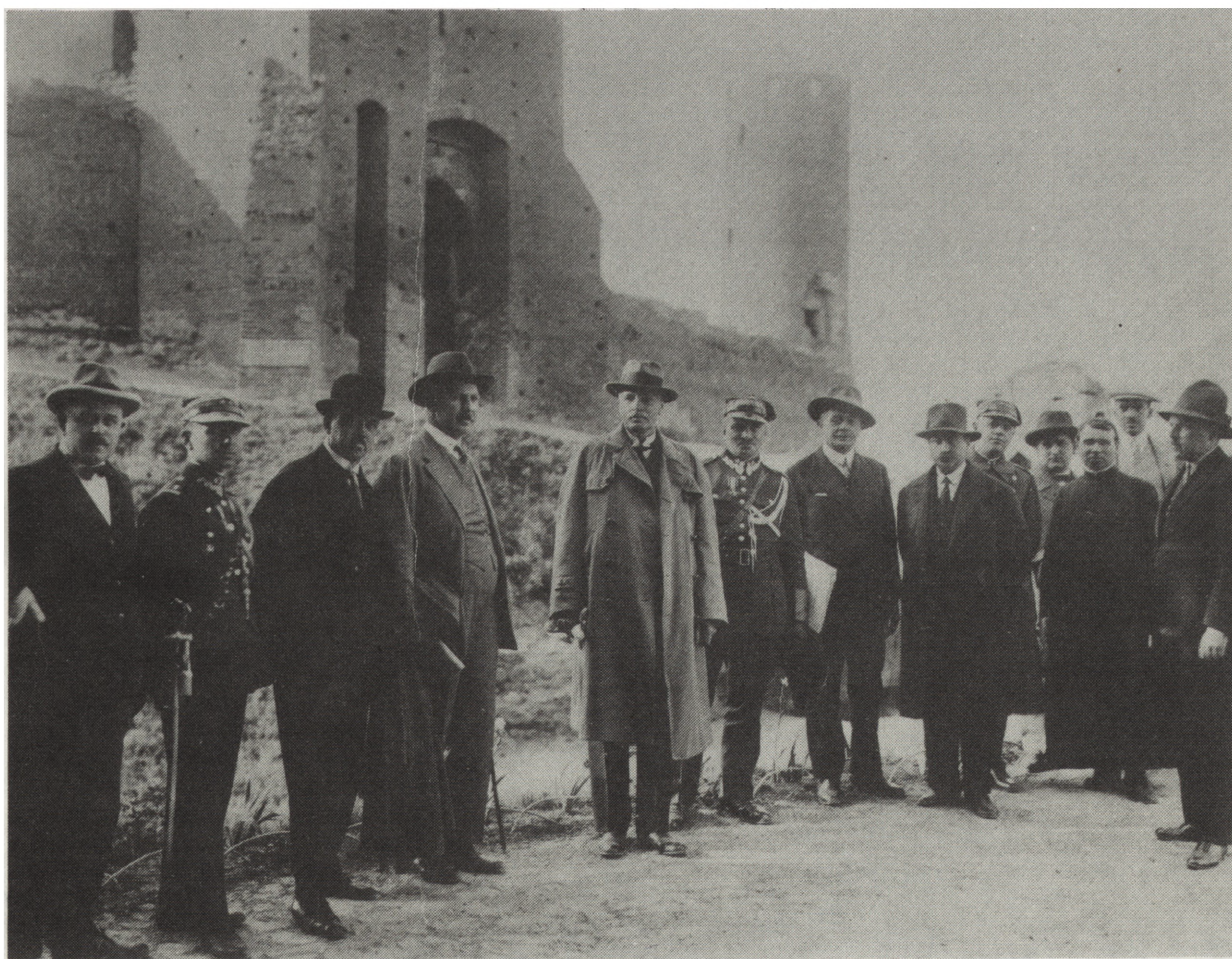
ków na walnych zebraniach nie jest zmorą tylko współczesnego życia wielu organizacji społecznych. Dawniej bywało podobnie. Niestety, nie wiadomo, ilu członków czynnych i honorowych liczyło wówczas Towarzystwo. Nie ma o tym wzmianki ani w „Protokole” z zebrania w 1939 r., ani też w „Sprawozdaniu” Zarządu za rok 1938. Jedynie w „Protokole” z zebrania w 1938 r. jest wzmianka, iż liczba członków Towarzystwa wynosiła wówczas ok. „półtorej setki”.

Z „Protokołu” omawianego Walnego Zgromadzenia z roku 1939 wiadomo, że w głosowaniu brało udział zaledwie 11 osób (w roku 1938 — osób 18), z czego 9 osób wchodziło w skład Zarządu lub Komisji Rewizyjnej. Nie było nawet pełnego składu władz Towarzystwa, które liczyły wówczas 20 członków. Przeżywało więc Towarzystwo rzeczywisty i głęboki kryzys. Równocześnie jednak frekwencja na zebraniu może być w jakimś stopniu tłumaczona zbliżającym się nieuchronnie konfliktem zbrojnym. Sytuacja ta znalazła trzykrotnie odbicie

w protokole i sprawozdaniu. Ówczesne „przeżycia polityczne” znalazły również odbicie w planowanej pracy Towarzystwa. Podjęto stosowne uchwały i ustalenia. Towarzystwo nie było nieprzygotowane na działania wojenne, a zawodowe zaangażowanie jego członków na różnych odpowiedzialnych szczeblach naukowej, państwowej i wojskowej administracji zapewniało skuteczność poczynań. Znana i ofiarna praca wielu członków Towarzystwa podczas działań wojennych i w czasie okupacyjnej nocy, mobilizująca wielu ludzi do współpracy na rzecz ochrony pamiątek, pomników i zabytków kultury narodowej jest też chlubną kartą Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości.

A oto treść omawianych materiałów (publikujemy je zachowując oryginalną pisownię i interpunkcję).

*doc. dr Ryszard Brykowski
Instytut Sztuki PAN*

*Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, Ignacy Mościcki w gościnie Zarządu TOnZP na zamku w Czersku
President of the Polish Republic Ignacy Mościcki as guest of the Board of the Society for the Protection of Monuments of the Past at the castle in Czersk*

Protokół dorocznego Walnego Zgromadzenia Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości z dnia 4-go maja 1939 r.

Obecni p.p.: płk. A. Englert, inż. B. Guerquin, dr. S. Herbst, płk. A. Król, prof. M. Lalewicz, dr. S. Lorentz, inż. W. Matuszewski, dr inż. M. Popiel, inż. Z. Słomiński, doc. dr. J. Starzyński, K. Stefański, dr. inż. J. Zachwatowicz.

Porządek obrad:

1. Zagajenie P. Prezesa Towarzystwa O.n.Z. Przeszłości.
2. Wybór Prezydium Walnego Zgromadzenia.
3. Sprawozdanie z działalności Zarządu, za rok 1938.
4. Sprawozdanie Wydziału Konserwatorskiego.
5. Sprawozdanie Wydziału Naukowego.
6. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej.
7. Zatwierdzenie bilansu za 1938 rok oraz preliminarza budżetowego na rok 1939.
8. Uzupełniające wybory do Zarządu (ustępują: pp. W. Antoniewicz, A. Lauterbach, J. Łukasik, W. Matuszewski, i J. Zachwatowicz.) oraz wybory do Komisji Rewizyjnej. (3. członków i 2. zastępców).
9. Wolne wnioski.

1./ Zgromadzenie zagał Prezes Towarzystwa p. prof. M. Lalewicz, stwierdzając, że zgodnie z §.14. Statutu Towarzystwa. Zebranie, o którego terminie zostały umieszczone ogłoszenia w Kurjerze Warszawskim Nr. 104. oraz w Gazecie Polskiej Nr. 104. z dnia 16.IV.1939 r. jest prawomocne, bez względu na ilość obecnych jako zebrane w drugim terminie.

2./ Na wniosek p. prof. M. Lalewicza na przewodniczącego Zgromadzenia wybrano przez aklamację p. dyrektora dr. S. Lorentza, na sekretarza p. dr. inż. M. Popiela. Odczytany porządek obrad przyjęto.

3./ Sprawozdanie z działalności Zarządu za rok ubiegły 1938 r. podane w załączniku do protokołu niniejszego, odczytał p. Prezes Towarzystwa, prof. M. Lalewicz.

4 i 5./ Łączne sprawozdanie Zarządów Wydziału Konserwatorskiego i Wydziału Naukowego, załączone do protokołu, odczytał przewodniczący Wydziału Konserwatorskiego p. dr. inż. J. Zachwatowicz.

6./ Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej załączone do niniejszego w postaci protokołu Komisji, odczytał p. K. Stefański. Sprawozdania powyższe, pod 3-6 Zebranie przyjęło do wiadomości bez dyskusji.

7./ Sprawozdanie kasowe za rok ubiegły, wykazujące po stronie przychodu i rozchodu sumę 17.336.03 zł. oraz bilans na 31.XII.1938 r. zamknięty w aktywach i pasywach na kwotę 18.217.08 zł. został odczytany przez Skarbnika Towarzystwa p. inż. W. Matuszewskiego i przyjęty bez sprzeciwów.

Nad preliminarzem budżetowym na rok 1939 r., opiewającym po stronie dochodów i wydatków na 14.885.22 zł. rozwinęła się dyskusja, obejmująca wskazania i życzenia członków co do kierunku i charakteru dalszej działalności Towarzystwa.

Stwierdzono, że z chwilą likwidacji tytułu własności na kamienicy Baryczków Stare Miasto 32, ustały poważne kłopoty finansowe Towarzystwa, związane z obciążeniami hipoteki powyższej kamienicy, a powstałe w okresie wykonywania polichromii Rynku Starego Miasta i w związku z nią. Wskutek powyższego, Towarzystwo mogło zająć się swoimi właściwymi sprawami, t.j. ochroną i opieką nad zabytkami przeszłości Polski. Po omówieniu sprawy ustalenia dokładnych granic terenu Zamku Czerskiego, stanowiącego własność Towarzystwa, a przekazanego mu przez były Rząd rosyjski bez żadnych planów i opisów granicznych, na wniosek p. pułk. A. Króla uchwalono zwrócić się do Zarządu Towarzystwa o podjęcie starań dla usunięcia nieprawnie osiadłych włóścian na gruntach Zamku Czerskiego, oraz o wyjaśnienie i ustalenie granic tych gruntów.

Następnie dyskusja wyjaśniła celowość czynienia jednorazowych większych wydatków na podtrzymanie i możliwe doprowadzenie do porządku, lub też ochranianie poszczególnych obiektów zabytkowych, wskazując na gorsze wyniki, osiągnięte przy rozdrabnianiu posiadanych sum na szereg zabytków. Pod tym kątem widzenia należałoby kwotę 5.000 zł. preliminowaną na Czersk i Wojciechów przeznaczyć raczej na Ariańską wieżę w Wojciechowie. Po wyjaśnieniach Zarządu, że kwota preliminowana obejmuje niezbędne zabezpieczenie obydwóch powyższych obiektów od wpływów opadów, oraz wykonanie pewnych robót, przygotowujących do utworzenia w Czersku rodzaju muzeum, Wojciechów bowiem wymaga jeszcze uprzedniego dokładnego zainwentaryzowania, co się wykona w roku

bieżącym, zatwierdzono daną pozycję wydatków w brzmieniu proponowanym przez Zarząd. W dalszej dyskusji zwrócono uwagę na potrzebę stworzenia z Czerska atrakcji dla turystów podwarszawskich, zakładając w zamku rodzaj lokalnego muzeum, które musi być utworzone starannie do współczesnych wymagań przy współudziale specjalisty-muzeologa.

Jako pierwszy etap, przewiduje się założenie w baszcie wjazdowej rodzaju lapidarium, które pomieści poodkopywane i znalezione dotychczas resztki ceramiki.

Z utworzeniem takiego lapidarium łączy się sprawa zaangażowania odpowiedniego przewodnika-dozorcy, obecnie bowiem sprawujący funkcje dozorca człowiek, do takiej roli nie nadaje się. Wobec dość znacznych kosztów związanych z realizacją powyższych zamierzeń co do Czerska, oraz szczupłych posiadanych funduszy, postanowiono na razie wykonać program ułożony przez Zarząd, a tyjący się zabezpieczenia od opadów i wykonania stropu w sali nad bramą, pozostawiając wykonanie dalszych rzeczy w miarę zdobywania środków przy użyciu wszystkich sposobów do ich uzyskania.

Przewidywane w preliminarzu 400 zł. na wyjazdy członków Towarzystwa są według zdania zebranych za małą sumą na ten cel przeznaczoną. Wyjazdy bowiem są w chwili obecnej jednym z najwartościowszych przejawów działalności Towarzystwa. Po dyskusji, na wniosek p. płk. A. Króla uchwalono podnieść kwotę powyższą do 1.000 zł., upowazniając Zarząd do powiększenia tej kwoty do 2.000 zł. o ile nato pozwolą wpływy, a nawet do zaciągnięcia pożyczki na cel powyższy.

W związku z grożącym zniszczeniem zabytków w razie działań wojennych, prof. M. Lalewicz przypomniał o istnieniu paktu Roerich'a, przyjętego przez Ligę Narodów, mającym na celu jak najdalej idącą ochronę zabytków w miejscowościach objętych działaniami wojennymi. Stąd powstaje konieczność wpłynięcia na kancelarię Ministerstwa Spraw Zagranicznych o przyłączenie się Polski do paktu Roericha.

Jednocześnie, po dyskusji, uchwalono zwołać specjalne zebranie wszystkich zainteresowanych urzędów i organizacji w celu omówienia powyższego zagadnienia ochrony zabytków. Zebranie powyższe zorganizuje Wydział Konserwatorski Towarzystwa i przygotuje na nie konkretne propozycje.

Na zakończenie danego punktu programu p. płk. A. Król zaproponował, aby zainteresowanie Towarzystwa rozszerzyć i na zabytki fabryczne i przemysłowe.

Budżet z powyżej zaznaczonymi poprawkami przyjęto i Zgromadzenie udzieliło absolutorium Zarządowi.

8./ Przeprowadzone wybory członków Zarządu na miejsce ustępujących dały:

p. dr. A. Lauberbach otrzymał	8 głosów.
p. J. Łukasik	11. "
p. W. Matuszewski	11. "
p. dr. J. Zachwatowicz	10. "
p. dr. A. Wieczorkiewicz	8. "
p. prof. K. Michałowski	7. "

wobec powyższego pierwszy[ch] 5-ciu weszło do Zarządu. Ponieważ p. A. Wieczorkiewicz był nieobecny, w razie jego odmowy wejście prof. K. Michałowski².

Komisję rewizyjną wybrano ponownie w poprzednim składzie głosami wszystkich obecnych. Przy głosowaniu było 11 osób.

9./ Pan płk. A. Englert komunikuje o zniszczeniu mogiły pułkownika kirasjerów rosyjskich Zoon'a poległego w szarży grochowskiej 25.II.1831 r. Uchwalono zwrócić się do Zarządu z prośbą o wyjaśnienie, na czyje zlecenie, ewentualnie za czyją aprobatą i kto dokonał tego. Na tym Zebranie zakończono.

Sekretarz
inż. Mieczysław Popiel.

Przewodniczący Zebrania
Dr. Stanisław Lorentz.

Sprawozdanie z działalności Zarządu Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości. Za 1938 Rok.

Rok sprawozdawczy 1938 należy nazwać w życiu Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości rokiem przejściowym. Po pewnych wstrząsach i przejściach spowodowanych procesem

² Na liście kandydatów proponowanych przez Zarząd Oddziału do wyborów uzupełniających znajdowali się: ..p.p. Antoniewicz Włodzimierz, Lauterbach Alfred, Łukasik Jan, Matuszewski Witold, Zachwatowicz Jan" (ołówkiem obok dopisano następujące nazwiska: Walicki, Sienkiewicz, Starzyński).

o polichromię Starego Miasta i ważnych decyzjach powziętych w roku 1937, a związanych z przejściem kamienicy Baryczków na własność gminy m.st. Warszawy nastąpiła t.zw. reakcja zmęczenia i konieczność rozejścia się w możliwościach na przyszłość programowych Towarzystwa. To też Zarząd prawie na każdym ze swych posiedzeń bieżących poświęcał tym zagadnieniom część porządku obrad. I tak w dniu 27 maja Zarząd postanowił rozwinąć poprzednio szeroko stosowaną zasadę Towarzystwa niesienia pomocy w momentach renowacji i restauracji zabytków przez delegowanie kosztem Towarzystwa swoich ekspertów do miejsc tych prac. Wypowiedziane założenia w tej dziedzinie przez Członków Zarządu Towarzystwa pp. Witkiewicza, Sawickiego i Zachwatowicza mogłyby stanowić już same przez się pewien program dalszej działalności. Niestety wyjazd z Warszawy p. Witolda Kieszkowskiego odsunął nieco sprezywanie tych celów. Łączy się to również ze sprawą wymagającą rozwinięcia, mianowicie sprawą tworzenia oddziałów i kół Towarzystwa na prowincji. Należy nadmienić, że jednak przeciążenie wielu pracowników społecznych pracą bezpośrednio związaną z przeżyciami politycznymi nie małą stanowi przeszkodę w rozszerzaniu działalności Towarzystwa. Poza tymi ogólnymi założeniami należy podać do wiadomości sprawy aktualnie załatwiane przez Towarzystwo. A więc, wobec usunięcia groźby poprzednio wiszącej nad Towarzystwem, a związanej z procesem o polichromię Starego Miasta, powstała możliwość rozporządzenia majątkiem posiadany lub uzyskiwanymi funduszami. W roku też sprawozdawczym uzyskano z Funduszu Kultury Narodowej subwencję na wydanie pracy prof. J. Wojciechowskiego o Konserwacji Zabytków w kwocie 5.000. zł., oraz podjęto sumę 2.661. zł. z zapisu ś.p. barona L. Kunkla, z zapisu przedwojennego a związanego z działalnością jeszcze pp. H. Sienkiewicza i Osuchowskiego. Niestety kiedyś dość znaczna suma w rublach rosyjskich wydatnie zmalała przy przewalutowaniu na naszą monetę. Również w roku bieżącym Zarząd poczynił kroki usprawniające zbiorów wpłat członkowskich. W ten sposób pewne uporządkowanie, że tak powiemy płynnej kasy Towarzystwa, pozwoliło na 1-mo rozpoczęcie druku pracy prof. Wojciechowskiego, 2-do na wydanie przewodnika Czerska, 3-o wydanie odpowiednich pocztówek z Czerska, 4-o powzięcia decyzji co do dalszych prac konserwatorskich w tymże Czersku wykonywanych kosztem Towarzystwa, 5-o zajęcie się robotami konserwatorskimi przy t.zw. wieży Ariańskiej pod Krasnym-Stawem zagrożonej w swej całości a będącej również własnością Towarzystwa. W stosunku do wyżej wymienionych spraw należy podać do wiadomości oddzielnie dla każdej z nich co następuje: Wydawnictwo pracy prof. Wojciechowskiego posunęto się o tyle, że tekst i przeważna ilość ilustracji są gotowe do druku. Należy oczekiwać, że praca ujrzy światło dzienne już w roku 1939. Ze strony Towarzystwa komisję wydawniczą stanowili pp. J. Zachwatowicz i J. Łukasik oraz pp. Herbst i Walicki. Wydany przewodnik Czerska został opracowany przez arch. A. Karczewskiego, komisję zaś wydawniczą stanowili pp. J. Łukasik i Zachwatowicz. Przewodnik ten prócz sprzedaży na miejscu dla turystów w Czersku, ma być oddany i na półki księgarskie. Zarząd pomny żywego zainteresowania generała F. Sławoj-Składkowskiego, wykazanego w swoim czasie jako Ministra Spraw Wewnętrznych dla ruin Czerska, ofiarował jemu oraz Ministrowi Wyznań Rel. i O.P. egzemplarze okazowe. W dniu 12 lipca i 12 października 1938 p. Arch. Łukasik przedstawił Zarządowi program dalszych prac konserwatorskich zamierzonych w roku 1939 w Czersku. Zarząd pozwala sobie w tym sprawozdaniu złożyć serdeczne podziękowanie p. J. Łukasikowi za jego cenną i bezinteresowną opiekę nad ruinami Czerska i projekty dalszy robót, oraz Władzom Wojskowym za pomoc okazaną przez nie dzięki wstawiennictwu, p. pułkownika A. Króla. Natomiast dla prac konserwatorskich w wieży Ariańskiej powołano komisję w osobach pp. J. Łukasika, J. Witkiewicza i J. Zachwatowicza z zaproszeniem do bezpośredniego kierownictwa Arch. B. Guerquin'a. Jedną ze spraw dla której poświęcono kilka posiedzeń Zarządu była sprawa przewiezienia do ziemi rodzinnej prochów króla Stanisława Augusta. Omówione zostały głosy prasy codziennej podane czytelnikom w tej sprawie oraz sprezyowano ewentualne stanowisko Towarzystwa wobec możliwych dalszych losów zamknięcia historii ostatniego panowania królewskiego a w obecnej swej fazie rozwiązanego niezgodnie z pojęciami przeważnie panującymi w grupach społecznych i nurtującymi to samo społeczeństwo. Niestety bieg dalszy spraw politycznych (Zaolzie, Hitleryzm) możliwie, że odsunął na czas dłuższy godne wielkiego Narodu rozwiązanie tego zagadnienia.

Ze spraw zleconych przez poprzednie Walne Zebranie na skutek uwag podanych temu zebraniu przez Komisję Rewizyjną nie zostały załatwione następujące sprawy: nie sporządzono inwentarza posiadanych dokumentów i zbiorów archiwalnych a to wobec dokonywanej przebudowy kamienicy Baryczków, nie zdołano zbadać ostatecznie sprawy sprzedaży ruin Itzy i nie zlikwidowano rachunków wierzycieli Towarzystwa z tytułu należności powstałych przy przebudowie kamienicy Baryczków od ul. Krzywe Koło, wobec niemożności dojścia z nimi do porozumienia.

Protokół.

Komisja Rewizyjna Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości w składzie:
inż. Teodora Burszego
inż. Bohdana Guerquin i
Kazimierza Stefańskiego
zebrana w dniu 20-go kwietnia 1939 r. po przejrzeniu i sprawdzeniu na wrywki poszczególnych ksiąg i dokumentów za rok 1938 znalazła je w najzupełniejszym porządku. Bilans zamykający się sumą 18.217.08. złotych Komisja Rewizyjna uważa za realny i wnosi o jego zatwierdzenie.

Warszawa, dnia 20-go kwietnia 1939 r.

Członkowie Komisji Rewizyjnej:
/—/ Kazimierz Stefański
/—/ Bohdan Guerquin
/—/ Teodor Bursze

Preliminarz budżetowy Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości w Warszawie. Na rok 1939.

Wpływy	Złotych
Pozostałość gotówkowa z 1938 r. w kasie:	14.68.
w P.K.O. 7.006.56.	razem 7.021.24.
Fundusz Kultury Narodowej, resztę z przyrzanych 5.000. zł. na wydanie prac prof. J. Wojciechowskiego	4.568.75.
Składki Członków Towarzystwa O.n.Z.P.	1200.00.
Bilety wstępu do Ruin Zamku w Czersku	800.00.
Dochód z gruntów przy Ruinach Zamku w w Czersku	60.00.
Zwroty od dłużników według poz: 3, 5, 6, specyfikacji przy bilansie za rok 1938	1.055.23.
Ze sprzedaży pocztówek i Przewodnika Czerska: 100. szt. broszury po 100. gr.	100.00. zł.
500. „ pocztówek po 10. gr.	50.00. „
	razem 150.00.
Ze sprzedaży innych wydawnictw i broszur z lat ubiegłych	<u>30.00.</u>
Ogółem prelininowane wpływy w 1939 roku	14.885.22.

Wydatki:	
Pomoc biurowa po 50. zł. miesięcznie	600.00.
Obsługa biura po 20. zł. miesięcznie	240.00.
Wynagrodzenie za dozór i opiekę Ruin Zamku w Czersku w wysokości 85% przychodu z biletów wstępu i gruntów	731.00.
Wynagrodzenie za inkaso składek członkowskich w wysokości 15% zainkasowanej sumy	180.00.
Wydatki biurowe jak: materiały piśmienne, powielanie zaproszeń, portoria, rozjazdy tramwajowe, po 20. zł. miesięcznie	240.00.
Wyjazdy Członków Towarzystwa dla wizyj lokalnych	1.000.00.
Reszta kosztów wydawnictwa broszury „Przewodnika Czerska” oraz pocztówek	1.035.00.
Reszta kosztów spodziewanych na wydanie pracy prof. J. Wojciechowskiego — „Konserwacja Zabytków”	4.568.75.
Splata wierzycieli według poz.: 1, 2, 3, specyfikacji przy bilansie za rok 1938	1.543.00.
Konserwacja zabytków w Czersku i Wojciechowie	4.747.47.
Ogółem prelininowane wydatki w 1939 r.	<u>14.885.22.</u>

Wykaz

Członków Zarządu Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości w Warszawie, wybranych na rok 1938 na Zwyczajnym dorocznym Walnym Zgromadzeniu odbytym dnia 12-go kwietnia 1938 w siedzibie Towarzystwa, Warszawa, Rynek Starego Miasta Nr. 32.

Prezes: Lalewicz Marian, Prorektor Politechniki — ul. Górnośląska nr. 41.

Wiceprezes: Dr Walicki Michał, ul. Chocimska Nr. 26. m. 9.

„ : Dr Zachwatowicz Jan, inż. arch. — ul. Belwederska 36/38 m. 83.

Skarbnik: Matuszewski Witold, inż. arc. — ul. Smolna 14. m. 7.

Dyrektor (Sekretarz): Dr Herbst Stanisław, — ul. Kielecka 19. m. 3.

Członkowie Zarządu

i ich zastępcy: Dr Antoniewicz Włodzimierz, Rektor Uniwersytetu ul. Sewerynow Nr. 6.

Mgr Kieszkowski Witold, Konserwator, — ul. Rakowiecka Nr. 9. m. 14.

Major Król Aleksander, inż. arch. — ul. Racławicka Nr. 120.

Dr Lauterbach Alfred, ul. Piusa Nr. 11. b.

Łukasik Jan, inż. arch. — ul. Sosnowa Nr. 1.

Hr. Przeździecki Rajnold, — ul. Pierackiego Nr. 6.

Sawicki Lech, inż. arch. — ul. Piusa Nr. 30. m. 7.

Dr Sienkiewicz Jerzy, — ul. Nowogrodzka 44. m. 3.

Doc. Dr Starzyński Juliusz, — ul. Topolowa 9. m. 5.

Witkiewicz Jan, inż. arch. — ul. Rakowiecka Nr. 6.

Członkowie Komisji rewizyjnej: Bursze Teodor, inż. arch. — ul. Wawelska Nr. 32.

Iwanicki Karol, inż. arch. — ul. Sucha Nr. 8.

Stefański Kazimierz, — ul. Sniadeckich Nr. 19.

m. 4.

Zastępcy Członków Kom. Rew.: Englert Adam, Dyr. Archiwum Miejskiego.

Guerquin Bohdan, inż. arch. — ul. Koszykowa Nr. 55.

THE LAST GENERAL ASSEMBLY OF THE SOCIETY FOR THE PROTECTION OF MONUMENTS OF THE PAST

On May 4 th, 1939, the last general assembly of the Society for the Protection of Monuments of the Past convened before the outbreak of World War II. The materials of this meeting are

presented above (minutes, report on the activity, budget estimate and others). These documents are preceded by a commentary of R. Brykowski.

ANTONI KOZIELSKI
STANISŁAW SOSNOWSKI

TRADYCYJNE ZABEZPIECZENIA ANTYSEJSMICZNE NA PRZYKŁADZIE CYTADELI CASBAH W ALGIERZE *

W latach 1983–1986 Pracownice Konserwacji Zabytków wykonywały projekt rewaloryzacji cytadeli Casbah w Algierze poprzedzony pełnym programem badań. Dzięki pracy przy tym projekcie mieliśmy okazję poznać tradycyjne rozwiązania konstrukcyjne zastosowane przy budowie cytadeli, w szczególności dawne zabezpieczenia antysejsmiczne.

Przedstawiając niektóre spostrzeżenia dotyczące tego problemu, zdajemy sobie sprawę z ograniczonego charakteru naszych obserwacji. Chcemy traktować je raczej jako zasygnalizowanie tematu bez pretendowania do jego pełnego ujęcia.

Charakterystyka zespołu cytadeli Casbah

Cytadela Casbah stanowi zespół rezydencjonalno-obronny górujący nad staromiejską dzielnicą Algieru (rys. 1 i 2). Zespół ten, wzniesiony w początkach XVI w. przez Turków jako założenie czysto wojskowe, był poddawany licznym przebudowom, by stać się na początku wieku XIX rezydencją deya — tureckiego wielkorządcy Algierii. Od 1830 r. cytadela Casbah służyła za szpital i koszary wojskom francuskim, które dokonały na jej terenie licznych przebudów. Od 1962 r. zabudowania cytadeli zostały zajęte przez tymczasowych lokatorów. Obecnie zespół nie jest użytkowany.

Obiekt jest w znacznym stopniu zniszczony. Wykonuje się prace zabezpieczające w oczekiwaniu na pełną rewaloryzację zabytkowego zespołu. W skład cytadeli wchodzi kilkanaście obiektów, w tym dwa duże pałace, dwa meczety, liczne budynki pomocnicze i fortyfikacje.

Kubatura zespołu wynosi ok. 75 tys. m³, powierzchnia blisko 10 tys. m², a powierzchnia terenu zespołu 1,5 ha. Algieria leży na obszarze bardzo aktywnym sejsmicznie. W pamięci jej mieszkańców ciągle obecne jest tragiczne trzęsienie ziemi, które nawiedziło miasto El-Cheliff 10 października 1980 r., a także wcześniejsze, z 1954 r. Również z przekazów historycznych znane są trzęsienia ziemi nawiedzające w przeszłości Algierię i jej stolicę. Szczególnie silne wstrząsy miały miejsce w Algierze w 1716 r. Wiadomo, że budowle cytadeli doznały wtedy poważnych uszkodzeń i że z rozkazu deya wykonano liczne remonty i wzmocnienia. Nie zanotowano jednak wypadków osunięcia się ścian czy zawalenia stropów. Wydaje się, że zawdzięczać to należy zastosowanym zabezpieczeniom przeciwisejsmicznym, z których kilka przedstawiamy poniżej.

Przykłady tradycyjnych zabezpieczeń antysejsmicznych

1. Wydaje się, że podstawowe zabezpieczenie zespołu cytadeli przeciw trzęsieniom ziemi polegało na jej posadowieniu na masywie skalnym. Jest oczywiste, że o wyborze miejsca pod budowę fortecy zadecydowały przede wszystkim czynniki militarne (stromo zbocze, szerokie pole obserwacji i ostrzału), ale fakt, że cytadela

* Komunikat wygłoszony na I międzynarodowym seminarium poświęconym ochronie dziedzictwa kulturowego na terenach sejsmicznych, w Skopie, w październiku 1988 r.